

Бухінська Т. В.,

доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ЧАСТОТА ВЖИВАННЯ Й РОЗМІР СКЛАДНОПІДРЯДНИХ І УСКЛАДНЕНИХ РЕЧЕНЬ ЯК ОДНА З ОЗНАК ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ П. ЗЮСКІНДА ТА М. ГАУСГОФЕР

Анотація. У статті вивчається частота вживання й розмір складнопідрядних і ускладнених речень у творах П. Зюскінда «Парфумер» і «Контрабас» та М. Гаусгофер «Стіна».

Ключові слова: текст, індивідуальний стиль, синтаксис, складнопідрядні й ускладнені речення, частота вживання, довжина та середній розмір речення.

Постановка проблеми. Протиставлення індивідуального й колективного, світогляд адресанта та обмеження, що накладаються традиціями, необхідністю, естетичними й літературними нормами виражаються у стилі мовної особистості. Уведення поняття «мовна особистість» у сучасну лінгвістичну парадигму спричинило появу такого поняття, як «індивідуальний стиль» або «ідіостиль» («ідіолект»). В індивідуальному стилі чітко виражається позиція мовця щодо тих чи інших проблем, вибору виражальних засобів, тобто риси його мовотворчої індивідуальності.

Вивчення ідіостилу окремої особи є надзвичайно важливим, адже мовна особистість може бути унікальною. Як носій культурного ідіолекту вона може стати суттєвим компонентом культурної парадигми. Крім того, ідіолект однієї особи може мати важливий вплив на розвиток мови, становлення норми та формування риторичних традицій.

Розглядаючи стиль як системне поняття, ми стикаємося з необхідністю вичленування його складових – мовних засобів, унаслідок яких і формується текст твору письменника. Побуває думка, що різниця між ідіолектами (у соціолінгвістиці особистості – комунікативною практикою носіїв мови) більшою мірою виявляється у фонетиці (вимові), лексиці й синтаксисі, аніж у морфології (формо- і словотворенні) [1, с. 5].

Дослідженням індивідуального стилю письменника займалися В. Виноградов, А. Федоров, Б. Томашевський, Р. Будагов, Л. Тимофєєв, А. Рєвякін, А. Докусов, Г. Поспелов, Ю. Бондарєв, Т. Бугайко, Є. Пасічник, С. Єрмоленко, Л. Ставицька, Н. Сологуб, Н. Волошина та ін.

Сучасні вчені, вивчаючи художній ідіостиль, зазначають, що його опис залежить від художньо-образного аналізу твору й від того, з якими позамовними явищами дійсності співвідносяться ці одиниці. Залежно від індивідуальної естетики слова, позамовний світ набуває різних мовно-виразових форм в ідіостилі, підпорядковується естетичним законам творення і сприймання художнього тексту

Розмір речення й частота вживання різних типів речень належать до тих ознак тексту, які вивчаються в лінгвістиці протягом майже 100 років. В останній третині XIX ст. Л. Шерманн (1888) розпочав вивчення довжини речення як характеристики стилю. Згодом важливі дослідження з цієї теми здійснили на матеріалі англійської мови Г. Юл (1939), О. Вільямс (1969),

К. Бух (1969), Г. Зіхел (1974), В. Кухаренко (1973, 2002), М. Кіріллова (1987), Ю. Бойко (2002); довжину речення в німецькій мові вивчали В. Адмоні (1973, 1986), С. Шубик (1969), І. Марголін (1973), К. Кьолер (1982), Г. Гойс (1983), Г. Альтманн (1988), П. Браун (1993), Б. Нігаус (1997), К.-Г. Бест (2001, 2002), М. Віттек (2001). Питання розміру речень в інших мовах розробляли також Г. Лесскіс (1964), П. Вашак (1974), Г. Акімова (1990), М. Роукк (2000), Й. Цуо (2001) та інші. Отримані ними результати засвідчують, що існує велика кількість проблем, у розв'язанні яких важливу роль відіграють знання розподілу синтаксичних структур у реченні та його довжина.

Актуальність статті полягає в тому, що за всієї різноманітності наукових пошуків малодослідженим залишається питання статистичного вивчення авторських текстів через особливості функціонування в них різних синтаксичних структур, що допомагає визначити специфічні ознаки текстів різних функціональних та індивідуально-авторських стилів. Проблема розміру, довжини й структури речення надзвичайно своєчасна, особливо в умовах зростання значення функціонального підходу до вивчення мовних явищ і відсутності зіставних даних щодо цих параметрів.

Значущість пропонованої нами розвідки зумовлена потребою для сучасних галузей науки, зокрема стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, з'ясувати способи використання синтаксичного матеріалу в моделюванні індивідуально-авторської стилістики.

У межах цієї теми нами досліджено взаємозв'язок між структурним типом і розміром речень, проведено зіставний аналіз частоти вживання складнопідрядних та ускладнених речень у текстах творів двох авторів.

Метою статті є вивчення й порівняння частоти вживання та розміру різних типів складнопідрядних і ускладнених речень в авторських текстах П. Зюскінда «Парфумер» і «Контрабас» та М. Гаусгофер «Стіна».

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати проведеного нами дослідження можуть бути використані в курсах із аналізу тексту, загального мовознавства, а також при читанні лекцій і проведенні семінарських занять зі стилістики та граматики німецької мови. Отримані характеристики можуть бути застосовані для встановлення авторства літературного твору. Крім того, усі описані в роботі процедури допускають використання комп'ютерних технологій, які, у свою чергу, відкривають перед гуманітарними науками широкі перспективи.

За рекомендацією І. Носенко статистичний аналіз у статті проводився в чотири етапи [2, с. 24]. Розподіл різних типів складнопідрядних і ускладнених речень у творах досліджуваних авторів подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Автор	Складнопідрядні речення	Ускладнені речення
П. Зюскінд «Парфумер» і «Контрабас»	90	166
М. Гаусгофер «Стіна»	170	104

Якщо позначити отримані дані графічно, то ми отримаємо таке зображення (див. рис. 1).

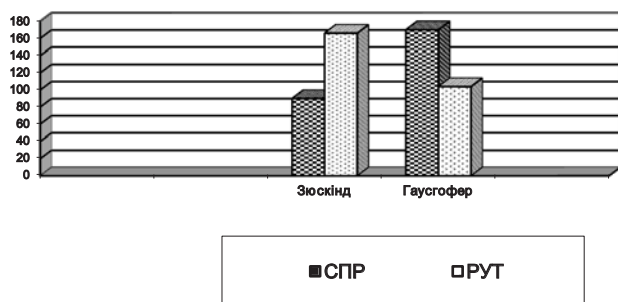


Рис. 1. Уживання складних синтаксичних структур у творах досліджуваних письменників

Графічне зображення чітко виявило переважання ускладнених речень у П. Зюскінда та складнопідрядних речень у М. Гаусгофер. Однак визначити за рисунком, наскільки значущими є отримані результати, не видається можливим. Для цього ми використали в дослідженні критерій хі-квадрат – χ^2 . В. Перейбийнс стверджує, що за допомогою критерію χ^2 можна визначити й наявність відповідностей, і наявність розходжень між розподіленням частот досліджуваних величин [3, с. 218].

Досвід застосування квантитативних методів показує, що критерій χ^2 є ефективним і достовірним при порівнянні досліджуваних матеріалів, неоднакових за обсягом [4, с. 87].

Розрахунки щодо відповідності (чи відмінності) вживання складних синтаксичних структур у текстах кожного автора за допомогою критерію χ^2 і коефіцієнта К подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Автор	Складнопідрядні речення		Ускладнені речення	
	χ^2	К	χ^2	К
П. Зюскінд «Парфумер» і «Контрабас»			38,29	0,27
М. Гаусгофер «Стіна»	38,29	0,27		

П. Зюскінда можна назвати майстром із уживання ускладнених речень, які відіграють провідну роль у його творах, хоча й складнопідрядні речення володіють високою частотою вживання. У творі М. Гаусгофер підтвердилося статистично значуще переважання складнопідрядних речень.

Цікавим видається також дослідити, які з типів складнопідрядних речень володіють найбільшою частотністю вживання у творах досліджуваних письменників. Отримані результати подано в таблиці 3.

У своїх творах П. Зюскінд частіше від інших типів використовує складнопідрядні речення означальні, рідше зустрічаються складнопідрядні речення часу та додаткові (див. таблицю 3). Майже з однаковою частотою вживання зустрічаються складнопідрядні речення підметові, присудкові, допустові, умови, мети, причини й порівняння. У досліджуваному тексті не виявлено підрядних речень обмежувальних і місця.

У досліджуваному творі М. Гаусгофер «Стіна» найбільшою частотністю володіють підрядні речення додаткові, часу та означальні, найменшою – порівняльні, мети й допустові, зовсім не зустрічалося обмежувальних підрядних речень.

За допомогою критерію χ^2 і коефіцієнта взаємної спряженості К ми виявили залежність між авторською мовою П. Зюскінда та складнопідрядними реченнями означальними й мети, слабкий зв'язок виявився у М. Гаусгофер із складнопідрядними реченнями часу. Решта зв'язків виявилось несуттєвими.

Розмір речення, який залежить від дискретного чи узагальненого характеру дійсності, відображуваної автором, від динамічного чи статистичного характеру зображуваної ситуації, робить свій внесок у зміст і стилістичну тональність тексту [5, с. 6].

Таблиця 3

Частота вживання різних типів складнопідрядних речень у творах П. Зюскінда та М. Гаусгофер

Підрядні речення	Присудкові	Додаткові	Означальні	Місця	Часу	Способу дії	Порівняльні	Обмежувальні	Наслідкові	Причини	Умови	Мети	Допустові	Підметові
П. Зюскінд	3	17	20	0	16	2	4	0	2	6	5	6	4	5
М. Гаусгофер	8	39	25	0	42	5	3	0	5	16	12	3	1	11

Таблиця 4

Значення χ^2 й коефіцієнта К (для таблиці 3)

Підрядні речення	Присудкові	Додаткові	Означальні	Місця	Часу	Способу дії	Порівняльні	Обмежувальні	Наслідкові	Причини	Умови	Мети	Допустові	Підметові
П. Зюскінд χ^2 К			2,32 0,02									4,23 0,09		
М. Гаусгофер χ^2 К					1,63 0,01									

Середня довжина речення (\bar{X}) – це відношення загальної кількості слів у досліджуваному тексті до кількості речень цього тексту, вона специфічна для кожного тексту; очевидно, це параметр стилю, жанру, автора [6, с. 43].

Середній розмір речення є певним шаблоном, нормою, яку створює сам автор у процесі творчої діяльності (див. таблицю 5).

Таблиця 5

Середня довжина складнопідрядних і ускладнених речень

Автор	Складнопідрядні речення	Ускладнені речення	\bar{X} у творах
П. Зюскінд	17,99	39,52	31,52
М. Гаусгофер	16,23	22,7	18,7

Подані в таблиці 5 показники середньої довжини речення є абсолютними величинами й не можуть показати, наскільки значущі відхилення між ними, а також речення якого розміру переважають у творах кожного письменника. Для цього необхідно передати абсолютні величини середньої довжини речень у вигляді підкласів, тобто поділити наявні речення на короткі (КР), середні (СР), довгі (ДР) та наддовгі (НДР) (див. таблицю 6).

Таблиця 6

Частота вживання різних підтипів речень у досліджених творах

Автор	КР	СР	ДР	НДР
П. Зюскінд	16	133	79	28
М. Гаусгофер	24	191	54	5

Так, значна питома вага середніх речень у творах М. Гаусгофер зумовлена насамперед частим уживанням діалогічного мовлення, функціонуванням елементів колокваційного синтаксису, а також схильністю автора до суб'єктивних і об'єктивних характеристик персонажів. Довгі та наддовгі речення – наслідок натуралістичних описів, авторських відступів, а також роздумів у творах П. Зюскінда.

Точніші статистичні обчислення можна отримати використавши критерій χ^2 і коефіцієнт К.

Таблиця 7

Значення χ^2 і коефіцієнта К (для таблиці 6)

Автор	КР		СР		ДР		НДР	
	χ^2	К	χ^2	К	χ^2	К	χ^2	К
П. Зюскінд					8,76	0,13	18,82	0,19
М. Гаусгофер	1,19		17,56	0,18				

За обчисленням значень χ^2 виявився зв'язок між ознаками [Гаусгофер] [КР] і [СР]; [Зюскінд] і [ДР] і [НДР]. Однак коефіцієнт К укаже, що суттєвими є лише зв'язки [Гаусгофер] і [СР]

(К= 0,18), [Зюскінд] і [НДР] (К=0,19), дещо слабшим є зв'язок [Зюскінд] і [ДР] (К=0,13), решта зв'язків є несуттєвими.

Висновки. Проведені нами дослідження на матеріалі творів двох письменників указують на те, що і в ХХ ст. деякі письменники тяжіють до досить довгих речень – П. Зюскінд (= 31,52 словоформ), і це є однією з визначальних ознак його манери письма, що зумовлено насамперед частотою вживання в його творах довгих і наддовгих речень ускладненого типу. На протипагу йому, речень у М. Гаусгофер становить лише 18,7 словоформи, у її творах переважають речення середньої довжини.

Отже, частота вживання різних типів складнопідрядних і ускладнених речень та їхній розмір засвідчують існування яскравої творчої манери автора за цією ознакою, є однією з особливостей індивідуального стилю кожного письменника.

Література:

1. Ставицька Л.О. Про термін ідіолект / Л. Ставицька // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 3–17.
2. Носенко И.А. Начала статистики для лингвистов / И.А. Носенко – М. : Высшая школа, 1981. – 157 с.
3. Перебийніс В. Статистичні параметри стилів / В. Перебийніс. – К. : Наукова думка, 1967. – 260 с.
4. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике / В.В. Левицкий – Черновцы : Рута, 2004. – 189 с.
5. Адмони В.Г. Синтаксис современного немецкого языка / В.Г. Адмони. – Л. : Наука, 1973. – 368 с.
6. Адмони В.Г. Размер предложения и словосочетания как явление синтаксического строя / В.Г. Адмони // Вопросы языкознания. – 1966. – № 4. – С. 11–118.

Бухинская Т. В. Частота употребления и размер сложноподчиненных и предложений усложненного типа как одна из особенностей индивидуального стиля П. Зюскинда и М. Гаусгофер

Аннотация. В статье исследуется частота употребления и размер сложноподчиненных предложений и усложненного типа в произведениях П. Зюскинда «Парфюмер» и «Контрабас» и М. Гаусгофер «Стена».

Ключевые слова: текст, индивидуальный стиль, синтаксис, сложноподчиненные предложения и усложненного типа, частота употребления, длина и средний размер предложения.

Bukhinska T. The Frequency of the Usage and the Length of Subordinate and Complex Sentences as one of the Features of Individual Style by P. Susskind "Parfumer", "Kontrabass" and M. Haushofer "The Wall".

Summary. The article presents an investigation of the frequency of usage, as well as the size of various types of subordinate and complex sentences in the texts by P. Susskind "Parfumer", "Kontrabass" and M. Haushofer "Wall".

Key words: text, individual author's style, syntax, subordinate and complex sentences, frequency of the usage, length and average size of the sentence.